

Warszawa, dnia 14 maja 2014 r.

KMP.570.22.2014.AI

Raport przedstawicieli
Krajowego Mechanizmu Prewencji z wizytacji
Pomieszczeń dla Osób Zatrzymanych placówki Straży Granicznej
w Bobrownikach
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 25 marca 2014 r., do Pomieszczeń dla Osób Zatrzymanych placówki Straży Granicznej w Bobrownikach (dalej: PdOZ lub Izba) udali się pracownicy Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (dalej: KMP lub Mechanizm): Marcin Mazur – zastępca dyrektora Zespołu (prawnik), Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny), Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog) oraz dr Aleksandra Iwanowska (prawnik).

Celem wizytacji zapobiegawczej było sprawdzenie na miejscu traktowania osób zatrzymanych i dokonanie oceny sposobu ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania Izby przedstawionych przez mjr Andrzeja Konończuka pełniącego obowiązki komendanta placówki;

- oglądzie wszystkich pomieszczeń Izby, w tym sprawdzeniu stanu wyposażenia pokoi dla zatrzymanych.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali funkcjonariusza pełniącego obowiązki komendanta placówki Straży Granicznej w Bobrownikach o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji analizie poddano: sprawozdanie z wizytacji przeprowadzonej przez sędziego Sądu Okręgowego w Białymstoku, zestawienie liczbowe osób umieszczonych w Izbie oraz wykaz szkoleń funkcjonariuszy pełniących służbę w PdOZ.

2. Legalność pobytu

Izba przeznaczona jest dla kobiet i mężczyzn zatrzymanych w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa, którego rozpoznanie i wykrycie znajduje się we właściwości Straży Granicznej.

Z przekazanych przedstawicielom KMP informacji wynika, iż w 2013 r. w Izbie zatrzymano 59 osób – wszystkie podejrzane o popełnienia przestępstwa – w tym 52 mężczyzn i 7 kobiet. Z kolei w roku 2014 do dnia wizytacji w PdOZ przebywało 7 osób (6 mężczyzn i 1 kobieta).

Podczas wizytacji przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji w Izbie nie było osób zatrzymanych.

Zgodnie z informacjami udzielonymi wizytującym przez pełniącego obowiązki komendanta placówki Straży Granicznej w Bobrownikach w PdOZ nie są osadzane osoby zatrzymane. W pomieszczeniach przebywają one jedynie przez okres niezbędny do sporządzenia dokumentacji związanej z zatrzymaniem, a następnie są przewożone do pomieszczeń dla osób zatrzymanych znajdujących się w placówce Straży Granicznej w Białymstoku lub pomieszczeń dla osób zatrzymanych Komendy Miejskiej Policji w Białymstoku. W części przypadków jednak oznacza to, że osoba zatrzymana spędza w pomieszczeniach całą noc. W takiej sytuacji, zgodnie z przekazanymi wizytującym informacjami, nie jest ona zamykana w pokoju dla zatrzymanych, ma swobodę korzystania z łazienki, otrzymuje posiłki, a w porze nocnej również materac, koc, poduszkę i pościel.

Analiza książki kontroli osób zatrzymanych potwierdziła, że w odniesieniu do części zatrzymanych między czasem zatrzymania, a czasem zwolnienia mijają kilkanaście, a nawet kilkadziesiąt godzin np:

- 1) (dane usunięto) zatrzymany 13.02.2013 r. godz. 15.50 – zwolniony 16.02.2013 r. godz. 10.40;
- 2) (dane usunięto) zatrzymany 14.02.2013 r. godz. 20.30 – zwolniony 15.02.2013 r. godz. 12.30;
- 3) (dane usunięto) zatrzymany 27.04.2013 r. godz. 11.00 – zwolniony 29.04.2013 r. godz. 12.50;
- 4) (dane usunięto) zatrzymany 11.05.2013 r. godz. 15.35 – przekazany 13.05.2013 r. godz. 12.45;
- 5) (dane usunięto) zatrzymany 14.05.2013 r. godz. 18.00 – przekazany 15.05.2013 r. godz. 10.20;
- 6) (dane usunięto) zatrzymany 02.08.2013 r. godz. 15.00 – zwolniony 03.08.2013 r. godz. 11.50;
- 7) (dane usunięto) zatrzymany 24.10.2013 r. godz. 20.50 – przekazany 26.10.2013 r. godz. 17.20;
- 8) (dane usunięto) zatrzymany 24.10.2013 r. godz. 20.50 – przekazany 26.10.2013 r. godz. 17.20;
- 9) (dane usunięto) zatrzymany 25.10.2013 r. godz. 5.20 – przekazany 26.10.2013 r. godz. 17.20;
- 10) (dane usunięto) zatrzymany 18.11.2013 r. godz. 21.45 – przekazany 19.11.2013 r. godz. 12.15;
- 11) (dane usunięto) zatrzymany 20.02.2014 r. godz. 21.00 – przekazany 21.02.2014 r. godz. 9.50.

Na podstawie powyższych danych można domniemywać, iż znaczną część czasu osoby zatrzymane spędziły w PdOZ, ponieważ praktycznie niemożliwym wydaje się, aby czas niezbędny do przetransportowania zatrzymanego z miejsca zatrzymania, sporządzenia dokumentacji związanej z zatrzymaniem nawet z uwzględnieniem czasu oczekiwania na tłumacza mógł wynosić blisko 40 godzin, jak to miało miejsce w odniesieniu do zatrzymanego (dane usunięto).

Wskazać należy ponadto, iż w PdOZ nie jest prowadzona dokumentacja związana z funkcjonowaniem Izby. Książka służby w pomieszczeniu, zeszyt osób zatrzymanych, zapoznanych z regulaminem, książka wizyt lekarskich, ewidencja nakazów przyjęcia, przekazania, zwolnienia oraz wydania osób zatrzymanych, ewidencja kwitów depozytowych oraz skorowidz osób zatrzymanych osadzonych w pomieszczeniu zawierały jedynie wzorcowe wpisy wskazujące prawidłowy sposób ich prowadzenia.

W opinii przedstawicieli Mechanizmu poważne wątpliwości budzi funkcjonująca w wizytowanym PdOZ praktyka polegająca na przetrzymywaniu osób zatrzymanych w Izbie bez formalnego osadzenia w niej. Przede wszystkim wskazać należy, iż z faktem osadzenia w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych wiąże się szereg uprawnień, wśród których wymienić można np. prawo do uzyskania informacji o przysługujących uprawnieniach i ciążących obowiązkach, zapoznania z regulaminem (§1 ust. 1 regulaminu), zapewnienia możliwości porozumiewania się za pośrednictwem tłumacza (§2 regulaminu), otrzymania środków czystości (§8 ust. 4 regulaminu), a w razie takiej konieczności – odzieży zastępczej (§8 ust. 2 regulaminu), otrzymania posiłków (§9 ust. 1 pkt 2 regulaminu) oraz możliwości skorzystania z opieki lekarskiej (§9 ust. 1 pkt 3 regulaminu). Brak formalnego osadzenia w Izbie rodzi niebezpieczeństwo, iż prawa te nie będą respektowane. Ponadto przedstawiona praktyka stanowić może omińnięcie nakazu zawartego w §4 regulaminu, zgodnie z którym wymienione w tym przepisie kategorie osób mogą być przyjęte do pomieszczenia wyłącznie po zbadaniu przez lekarza i wydaniu przez niego zaświadczenia stwierdzającego brak przeciwwskazań do osadzenia w PdOZ. Co więcej, brak formalnego osadzenia w PdOZ może uniemożliwić osobie zatrzymanej skuteczne wniesienie skargi na warunki panujące w pomieszczeniu oraz traktowanie przez funkcjonariuszy. Biorąc pod uwagę powyższe argumenty przedstawiciele KMP zalecają dokonywanie, w każdym przypadku tego wymagającym, formalnego osadzenia osoby zatrzymanej w pomieszczeniach, realizacji wszystkich obowiązków z tym związanych przez funkcjonariuszy Straży Granicznej oraz umożliwienia osobie zatrzymanej i osadzonej w Izbie korzystania z przysługujących jej praw.

3. Personel wizytowanej jednostki

Zgodnie z informacjami przekazanymi wizytującym do pełnienia służby w Izbie wyznaczeni są funkcjonariusze z Zespołu Konwojowo-Ochronnego Straży Granicznej, którego zadaniem jest doprowadzanie i nadzór nad osobami zatrzymanymi.

W 2013 r. dla funkcjonariuszy przeprowadzono szkolenie z zakresu doprowadzenia osób zatrzymanych i pełnienia służby w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych. Z kolei w 2014 r. funkcjonariusze mieli możliwość uczestniczenia w szkoleniu dotyczącym postępowania w sprawie zatrzymania cudzoziemca i związanych z tym obowiązków organów SG w związku ze zmianą ustawodawstwa o cudzoziemcach. We wskazanych szkoleniach uczestniczyło odpowiednio 210 i 106 funkcjonariuszy.

Przedstawiciele KMP stoją na stanowisku, iż powyższą ofertę szkoleniową należałoby poszerzyć o dodatkowe zagadnienia tak, aby funkcjonariusze wyznaczeni do pełnienia służby w PdOZ wiedzieli jak pracować z trudnymi osobami bez wyrządzania im krzywdy, jak udzielać osobom w różnym stanie fizycznym czy psychicznym pierwszej pomocy przedmedycznej, jak radzić sobie ze stresem i agresją oraz uaktualniać sukcesywnie wiedzę, jak również udoskonalać umiejętności w omawianych obszarach. Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego) wskazują, że nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz. CPT kładzie szczególny nacisk na konieczność rozwijania umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej.

Zgodnie z przekazanymi wizytującym informacjami w okresie od początku 2013 r. do dnia wizytacji w Izbie nie było wydarzeń nadzwyczajnych. Nie odnotowano też skarg dotyczących warunków panujących w PdOZ. Przeciwko funkcjonariuszom wyznaczonym do pełnienia służby w Izbie nie prowadzono również żadnych postępowań dyscyplinarnych ani karnych.

4. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osób zatrzymanych i umieszczanych w PdOZ jest *Regulamin pobytu osób zatrzymanych w pomieszczeniach jednostek organizacyjnych Straży Granicznej przeznaczonych dla tych osób* (dalej: regulamin) stanowiący załącznik do rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 czerwca 2011 r. w sprawie warunków jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w jednostkach organizacyjnych Straży Granicznej przeznaczone dla osób zatrzymanych, oraz regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach (Dz. U. Nr 143, poz. 843; dalej: rozporządzenie). W wizytowanym PdOZ jego treść w języku polskim, rosyjskim oraz angielskim wywieszona była na korytarzu Izby. Z informacji przekazanych pracownikom Mechanizmu wynika, że regulaminy pobytu we właściwej wersji językowej wydawane są osobom zatrzymanym do pokoi. W dniu wizytacji PdOZ dysponował, obok uprzednio wymienionymi, tłumaczeniami regulaminu na język białoruski, ukraiński, chiński, francuski, hindi, ormiański, urdu, arabski oraz wietnamski.

Zgodnie z wyjaśnieniami udzielonymi przedstawicielom KMP funkcjonariusze Straży Granicznej lub wezwany tłumacz informują o fakcie zatrzymania wskazane osoby

trzecie, każdorazowo gdy zatrzymani zgłoszą takie żądanie. Jednakże, zgodnie z Rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ - Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia, *niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana* (Zasada 16.1). W związku z powyższym, w ocenie pracowników Mechanizmu, w pierwszej kolejności należałoby więc rozważyć możliwość samodzielnej realizacji przysługującego zatrzymanym prawa do powiadomienia osoby trzeciej, zaś tylko w sytuacjach szczególnych prawo to realizować za pośrednictwem funkcjonariuszy.

Izba dysponuje listą adwokatów z okręgu białostockiego (imię i nazwisko, adres i numer telefonu), do których mogliby się zwrócić zatrzymani, chcący skorzystać z prawa do obrony.

5. Warunki bytowe

W skład wizytowanej Izby wchodzi 2 pokoje trzyosobowe oraz pokój dwuosobowy dla osób zatrzymanych, gabinet lekarski, magazyn, łazienka oraz pomieszczenie funkcjonariuszy pełniących służbę.

W każdym z pomieszczeń prawidłowo zabezpieczono okna, drzwi, grzejniki i punkty świetlne. Warunki panujące w pokojach dla osób zatrzymanych należy określić jako dobre. Wielkość okien umożliwia dopływ światła naturalnego. W czasie wizytacji pokoje były czyste oraz wolne od nieprzyjemnych zapachów. Wyposażenie pokoi stanowią ustawione wzdłuż ścian prycze oraz przymocowane do podłogi stoły i krzeselka. W pokojach zainstalowano również oświetlenie nocne.

W łazience przeznaczonej dla zatrzymanych znajduje się umywalka, stanowisko do kąpieli pod prysznicem, miska ustępowa oraz pisuar. W czasie wizytacji pomieszczenie łazienki było czyste, znajdowały się w nim ręczniki, papier toaletowy oraz mydło w dozowniku. Zastrzeżenia wizytujących budzi jedynie niezapewnienie intymności osobom korzystającym z kąpieli z uwagi na zbyt nisko zamocowane drzwi do kabiny prysznicowej, zakrywające osobom średniego wzrostu jedynie dolną część ciała do pasa. Ponadto w drzwiach wejściowych do łazienki zamontowano szybę, a w ścianie obok

drzwi – okienko. Tym samym osoby korzystające z kąpeli mogą być także widziane z korytarza Izby. W opinii przedstawicieli Mechanizmu należy zmienić wysokość zamontowania drzwi do stanowiska prysznicowego, tak aby umożliwić osobom zatrzymanym nieskrępowane korzystanie z kąpeli.

W dniu wizytacji w magazynie znajdowały się czyste poszewki na pościel, materace, koce i poduszki, a także papierowe ręczniki oraz papier toaletowy. PdOZ nie dysponował natomiast odzieżą, obuwiem oraz bielizną zastępczą dla zatrzymanych o której mowa w §8 ust 2 regulaminu. Rzeczy przeznaczone do prania przechowywane są w szafie zlokalizowanej obok łazienki.

Zgodnie z udzielonymi wizytującym informacjami funkcjonariusze dokonują zakupu wszystkich posiłków w pobliskich punktach gastronomicznych. Osoby zatrzymane, w asyście funkcjonariuszy, mogą również dokonywać zakupów oraz palić wyroby tytoniowe na zewnątrz budynku, w którym zlokalizowany jest PdOZ.

Izbę wyposażono w system monitoringu, jednakże, jak wynika z udostępnionej wizytującym dokumentacji, system ten ulega częstym awariom. Wskazać należy bowiem, iż w 2013 r. awarie zgłaszano 11 razy, a w roku 2014 do dnia wizytacji – 2 razy. W związku ze zgłaszanymi usterkami wykonawca systemu monitoringu dokonał w dniu 09.12.2013 r. przeglądu stanu urządzeń wchodzących w skład instalacji. W przedmiotowej sprawie prowadzona była następnie korespondencja między wykonawcą systemu, Podlaskim Urzędem Wojewódzkim oraz Podlaskim Oddziałem Straży Granicznej. W piśmie z dnia 31.01.2014 r. skierowanym do Zastępcy Dyrektora Wydziału Infrastruktury Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego Komendant Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej w Białymstoku przedstawił aktualną sytuację w odniesieniu do stwierdzonych usterek w celu wykorzystania przy dalszym planowaniu serwisowania systemu monitoringu w Palcówce Straży Granicznej w Bobrownikach.

a) przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych

Pomieszczenia PdOZ nie są przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością i o obniżonej sprawności fizycznej (np. starszych). W związku z powyższym należy wskazać, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych* (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia

2006r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością. Omawiając potrzebę dostosowania wszelkich miejsc pozbawienia wolności do potrzeb osób niepełnosprawnych warto także zwrócić uwagę na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 2006 r. w sprawie *Vincent przeciwko Francji* (6253/03), w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez osadzenie więźnia poruszającego się na wózku inwalidzkim w celi, której wyposażenie nie było całkowicie dostosowane do osób niepełnosprawnych oraz której nie był w stanie samodzielnie opuścić. Wobec powyższego KMP zaleca uwzględnienie kwestii przystosowania Izby do potrzeb osób mających trudności w poruszaniu się przy realizacji ewentualnych inwestycji modernizacyjnych, dzięki czemu osoby te będą mogły samodzielnie poruszać się oraz korzystać z urządzeń sanitarnych.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karaniami, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

Komendantowi Placówki Straży Granicznej w Bobrownikach:

1. dokonywanie formalnego osadzenia osób zatrzymanych w pomieszczeniach;
2. poszerzenie ofert szkoleń dla funkcjonariuszy Straży Granicznej wyznaczonych do pełnienia służby w PdOZ;
3. wyposażenie Izby w odzież i obuwie zastępcze dla osób zatrzymanych;
4. uwzględnienie przy realizacji ewentualnych inwestycji budowlanych potrzeby dostosowania Izby do potrzeb osób niepełnosprawnych;

5. zapewnienie intymności osobom korzystającym z kąpieli poprzez zmianę wysokości drzwiczek do kabiny prysznicowej.

Komendantowi Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej:

1. zapewnienie Komendantowi Placówki Straży Granicznej w Bobrownikach środków finansowych na realizację przedstawionych powyżej zaleceń.